

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR,
IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Innanför murarna

En kvalitativ studie av hur fängelsepräster hanterar arbetsrelaterad stress

Inside the walls

A qualitative study about coping with work related stress among
prison chaplains

Emma Lundberg

Termin: VT16

Kurs: RKT140, 15 hp

Nivå: Kandidat

Handledare: Daniel Enstedt

Abstract

This study examines how prison chaplains from the Church of Sweden feel about their work environment and how they cope with work related stress. The aim of the study is to see if they use any religious coping strategies. To identify different strategies Pargament's theory about religious coping has been used. Semi-structured interviews were done with four chaplains working at correctional facilities in the Gothenburg area. The results were analysed and based on Pargament's theory.

The findings of this study show that the main stressor for the chaplains was practical and logistical obstacles. Counselling created some stress but mostly it evoked feelings of anxiety and made the respondents question the matter of responsibility towards the client. The most frequently used coping strategies was prayer of collaborative character and getting counselling of their own, which was of great importance. Profane strategies dominated their free time but also religious strategies of preserving character such as attending church service. Most of the informants chose to detach themselves emotionally from thinking about clients or work related issues outside of the work place. Overall this study shows that both religious and profane strategies were used by the chaplains to cope with work related stress.

Keywords: coping, religious coping, prison chaplain, religion in prison, stress

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
2 Syfte och frågeställning	5
3 Bakgrund	5
3.1 Nämnden för Andlig Vård inom Kriminalvården	5
3.2 Kriminalvården.....	6
3.3 Själavård och tystnadsplikt.....	8
4 Tidigare forskning	9
5 Material och metod	12
5.1 Material.....	12
5.2 Etiskt förhållningssätt	14
5.3 Reliabilitet och validitet.....	14
6 Teori	15
6.1 Stress och stressorer	15
6.2 Copingbegreppet	16
6.3 Pargament och religiös coping.....	17
7 Analys av respondenternas berättelser	22
7.1 Kriminalvården som arbetsplats	22
7.2 Stressorer.....	25
7.3 Tankar kring enskilda samtal	27
7.4 Strategier för att stresshantera och släppa ansvar.....	30
7.5 Livet vid sidan om	33
8 Resultat	35
8.1 Sammanfattande diskussion	35
8.2 Slutdiskussion	39
9 Referenser	41
9.1 Tryckta källor	41
9.2 Internetkällor	43

1 Inledning

2011 kom Försäkringskassan ut med rapporten ”Sjukskrivningsdiagnostik i olika yrken”. I rapporten hittas sammanställd statistik gällande startade sjukskrivningar längre än fjorton dagar per 1 000 anställda i olika yrken. Enligt rapporten är präster den yrkesgrupp som toppar listan bland flest sjukskrivningar på grund av ”Anpassningsstörningar och reaktion på svår stress” samt ”Depressiv episod”. Även psykologer och behandlingsassistenter hamnar högt upp på listan bland sjukskrivningar i dessa två kategorier. En förklaring till detta anges i rapporten och det är att de typerna av omvårdande yrken kännetecknas av att de oftare har en arbetsmiljö som är psykiskt påfrestande. Detta väcker en del frågor, vad är det i arbetsmiljön som är psykiskt påfrestande och vad kan yrkesverksamma präster göra för att inte hamna i statistiken? En undran var om, och i så fall hur, de själavårdande samtalen påverkade deras psykiska välmående. Det finns tidigare forskning som behandlar ämnet sekundär traumatisering hos psykologer och behandlingsarbetare men forskningen kring sekundär stress och traumatisering hos präster är ytterst sparsam.

Att arbeta som präst inom Kriminalvården innebär att din tjänst till stor del går ut på själavårdande samtal, ofta i krissituationer, och av den anledningen blev studiens utgångspunkt präster yrkesverksamma inom Kriminalvården. Genom att studera Kriminalvården som arbetsplats går det att närma sig frågan både kring arbetsmiljö och själavården som stressor. En annan viktig tanke att undersöka är hur präster inom Kriminalvården hanterar den arbetsrelaterade stress de utsätts för i sitt dagliga arbete. I egenskap som präster utgår studien från att deras orienteringssystem är starkt religiöst och tittar på hur de kan använda sig av detta i stressfyllda situationer. Utifrån Pargaments teorier undersöks om det går att identifiera några religiösa copingstrategier och i så fall vilka.

Trots vissa undantag så saknas det fortfarande dokumentation kring hur präster upplever sin verksamhet inom fängelser och hur de hanterar arbetsrelaterade stressorer de ställs inför. Därför kan föreliggande studie bidra till det aktuella forskningsläget.

2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur präster inom Nämnden för Andlig Vård inom Kriminalvården (NAV) upplever sin arbetsmiljö och hur de hanterar de utmaningar och stressorer de ställs inför i sitt dagliga arbete inom Kriminalvården. Ambitionen är att ta reda på om de använder sig av några religiösa copingstrategier och identifiera dem med hjälp av Kenneth Pargaments teorier om religiös coping. Ett stort fokus kommer ligga vid de enskilda samtalen och hur de hanterar den information de får höra där. För att se till Kriminalvården som arbetsplats görs också en mindre jämförelse mellan Kriminalvårdsarbetet och arbetet i församling.

Utifrån syftet utgår studien från de mer specifika frågeställningarna:

- Vilka stressorer och copingstrategier går att identifiera och hur bidrar de till minskad stress på arbetsplatsen?
- Hur gör prästerna för att dra gränser mellan yrkesliv och privatliv?
- Hur skiljer sig arbetet i församling från arbetet inom Kriminalvården?

I uppsatsen används *stressorer* för att beskriva de faktorer som framkallar stress och *copingstrategier* är de olika sätt en tar sig an en uppgift eller tar itu med svårigheter.

3 Bakgrund

I följande avsnitt följer en bakgrund till Nämnden för Andlig Vård, hur NAV ska arbeta inom Kriminalvården samt en introduktion till själavårdsbegreppet och tystnadsplikten.

3.1 Nämnden för Andlig Vård inom Kriminalvården

Svenska Kyrkan har under lång period haft anknytning till fängelse och under hundratals år har Svenska Kyrkan som statskyrka varit ansvarig för själavården på fängelser, sjukhus och militärläger. Ett exempel på denna koppling är när riksdagen

1841 beslutade att införa cellstraff, något som har tydliga rötter i den kristna traditionen. Tanken bakom cellstraffet var att den intagne skulle få en insikt om att hen var i behov av bot och bättring. Yngve Levenskog (1997) har skrivit om fängelsesjälavården ur ett historiskt perspektiv och så här skriver han om cellstraffet:

I cellens ensamhet skulle den dömda gå in i sig själv och tänka över sitt brott och sin livssituation. Till sin hjälp skulle han ha själasörjare och goda kristna.

Ensamhetsstraffet var att betrakta som en form av botgöring (Levenskog 1997, s.19).

Detta pekar på själavården som en viktig del i förbättringsprocessen för de intagna. Under de senaste 100 åren började kyrkan och staten gå isär och diskussionen kring statlig neutralitet i religionsfrågor växte fram både från statligt håll och från frikyrkorna och 1951 kom en ny lag kring religionsfrihet vilken verkställdes 1 januari 1952. I linje med religionsfrihetslagen skulle de fria kristna samfundet och Svenska kyrkan arbeta på lika villkor och de skulle tillsammans ansvara för anstaltens religionsvård. 1962 ombildades de då befintliga religionsvårdskommittéerna till Nämnden för Andlig Vård, NAV, vilket skulle inrättas på samtliga anstalter och häkten. (Sveriges Kristna Råd 2009). Idag är det Sveriges Kristna Råd (SKR) som på uppdrag av Kriminalvården har fått som uppgift att utveckla och samordna den kristna vården vid häkten och anstalter i Sverige. Det innebär att en präst från Svenska kyrkan, en pastor från någon av frikyrkorna samt vid större häkten och anstalter en katolsk präst, någon präst från de ortodoxa kyrkorna och en imam från de muslimska församlingarna är förordnade till Nämnden för Andlig Vård. De främsta uppgifterna för de präster, pastorer och diakoner som arbetar på anstalter och häkten är den enskilda själavården och att anordna gudstjänster (Sveriges Kristna Råd 2015) men även gruppaktiviteter och möten med kriminalvårdspersonal är en del av arbetet (Sveriges Kristna Råd 2009) samt att ansvara för de frivilliga besöksgrupperna. Genom sin närvaro och sitt arbete ska NAV-medarbetaren utgöra ett stöd för såväl intagna som personal inom Kriminalvården.

3.2 Kriminalvården

I Sverige blev religionsfrihet lag 1951 och religionsfriheten är reglerad i Regeringsformen vilken är en del av Sveriges grundlag och innebär att varje individ har rätt att utöva sin religion och den rättigheten är skyddad. För alla häktade eller intagna på anstalt gäller regeringsformens fri- och rättigheter vilket innebär att du som intagen har rätt till religionsutövning och detta kan enligt Regeringsformen inte begränsas genom annan lag. I Sveriges häkten och anstalter gäller lagen om religionsfrihet vilket också framkommer i Häkteslagen (2 kap. 10 § HäL) och i Fängelselagen (4 kap. 4 § FäL) där det lyder: ”En intagen ska ges möjlighet att på lämpligt sätt utöva sin religion”. I Lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt § 15 står det: ”Intagen som inom anstalten vill utöva sin religion skall beredas tillfälle härtill i den utsträckning det kan ske”.

Vid varje anstalt och häkte finns en Nämnd för Andlig Vård, NAV, som samordnar arbetet med den andliga vården (Kriminalvården 2015). Det är Sveriges Kristna råd som har i uppdrag att tillhandahålla, samordna och administrerar den andliga vården och det är SKR som erbjuder andlig vård genom präster, diakoner och pastorer från de olika kyrkofamiljerna och från andra trossamfund. NAV-medarbetare från Svenska kyrkan är anställda, valda och avlönade av Svenska kyrkan och de från övriga kristna samfund är anställda direkt av Kriminalvården och i de fallen är det Kriminalvården som annonserar och utser lämpliga medarbetare. Kriminalvården utfärdar en tidsbegränsad uppdragshandling om behörighet att utföra uppdrag för samtliga NAV-medarbetare och de förnyas varje år. Kriminalvården har även rätt att avbryta samarbete med NAV-medarbetarna. Kriminalvården anser det vara av stor vikt att NAV-medarbetaren får en ordentlig introduktion av verksamhetsstället och de ska underrättas om vad som är tillåtet och inte tillåtet innan de påbörjar sitt arbete inom Kriminalvården. Miniminivå för introduktionen av nya medarbetare är Word-mallen ”Introduktion av NAV-medarbetare” (Kriminalvården 2013). Den sekretess som gäller för Kriminalvården omfattar även NAV-medarbetarna. På Kriminalvårdens hemsida står följande angående NAVs uppdrag:

Personalen som arbetar med den andliga vården:

- . förmedlar kontakter till andra trossamfund
- . har självavårdssamtal

- . kan medverka i behandlingsprogram
- . håller gudstjänster, andakter och bönesamlingar
- . hjälper till vid konflikter, olyckor och dödsfall
- . samordnar besöksgruppsverksamhet
- . leder samtalsgrupper och studiecirklar
- . stödjer de intagna inför frigivning (Kriminalvården 2015)

Utifrån Kriminalvårdens beskrivning av NAV-medarbetarnas arbetsuppgifter ser vi en stor bredd av både religiösa och profana arbetsuppgifter. Kriminalvårdens beskrivning av arbetsuppgifterna innefattar mer än vad som nämns från Sveriges Kristna Råd.

3.3 Själavård och tystnadsplikt

Inom kristendomen finns en lång tradition av själavård och enskild själavård. Själavård är del av kyrkans omsorgsarbete och finns med i gudstjänst, dop, vigsel, begravning samt i möte med konfirmander, sjukhusbesök och vid hembesök. När en talar enskilt med en präst eller diakon i samma rum, via telefon, mail eller brev så kallas det enskild själavård. Den enskilda själavården kan beskrivas som ett samtal där Gud är närvarande i samtalet och samarbetet mellan konfident och präst (Svenska Kyrkan 2015). Genom den enskilda själavården kan den som behöver få Guds hjälp och nå fram till en lösning på sina svårigheter. Själasörjaren är inom församlingen en andlig vägledare och vägledningen kan ske genom bikt och själavård men också genom predikan och bibelstudium. En präst får aldrig röja vad som förekommit vid bikt eller enskild själavård, prästens tystnadsplikt är absolut.

I Sverige är det endast präster som har absolut tystnadsplikt. Den regleras av Rättegångsbalken 36 kap. 5 § och gäller två typer av situationer: vid bikt och vid uttalad enskild själavård.

Den som är präst inom ett trossamfund eller den som i ett sådant samfund har motsvarande ställning får inte höras som vittne om något som han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård. (Rättegångsbalken kap 36 § 5.3)

Den absoluta tystnadsplikten innebär att en präst inte för någon, någonsin får röja vad som framkommit vid bikt eller enskild själavård, hen får inte ens nämna att samtalet ägt rum.

Den som är eller har varit behörig att utöva uppdraget som präst har tystnadsplikt i fråga om uppgifter som han eller hon därvid har fått veta under bikt eller enskild själavård. (Kyrkoordningen 2015, 31 kap 9§)

Prästen kan inte anmäla till myndigheter vad som kommit fram och får inte inkallas som vittne vid domstol om sådant som kommit fram.

Det är nödvändigt att det för bikt och enskild själavård råder tystnadsplikt. Kyrkans själavård bedrivs på Kristi uppdrag. Bekännelse av synder sker egentligen inte inför prästen utan inför Kristus, och eftersom Kristus inte röjer vad som sägs, är även den lyssnande prästen skyldig att tåga. Förtroendet för den enskilda själavården kräver att prästen inte kan befrias från sin tystnadsplikt. (Kyrkoordningen 2015, s.116)

Prästens tystnadsplikt varar livet ut och vid brott mot lagen om absolut tystnadsplikt blir hen framtagen sitt prästämbete. Prästens tystnadsplikt är absolut och från den absoluta tystnadsplikten finns inga undantag (Svenska Kyrkan 2015).

4 Tidigare forskning

En genomgång av existerande forskning rörande andlig vård inom kriminalvården visar att litteraturen och forskningen rörande prästernas upplevelse av sitt arbete är mycket begränsad, både nationellt och internationellt. Detta konstaterar även Larsson (2009) i *Andlig vård inom Kriminalvården- En kunskapsöversikt*. På internationell nivå finns det vissa studier som relaterar till ämnet. Sundt och Cullen (1998) behandlar fängelseprästens betydelse och olika roller i artikeln *The role of the contemporary prison chaplain* där artikeln uppmärksammar den stora bredd av både religiösa och sekulära arbetsuppgifter den amerikanska fängelseprästen har. Prästerna upplever konflikter i de olika roller och ansvar de har gentemot fängelsets ledning,

församlingen och staten och i att balansera förpliktelse gentemot de intagna med de mot ledningen. Många upplevde att de hamnade i en roll vilket var mellan de intagna och kriminalvårdarna. Flera av prästerna hade även skyldigheter utanför fängelset samt upplever att församlingen och fängelset har olika förväntningar på dem vilket flera upplevde som en konfliktfylld balansgång. Hur de upplevde konflikterna mellan de olika rollerna berodde på individuella karaktäristiker och var oberoende av stöttning från ledning. Själavård och dess effekt och påverkan på prästers välmående är ett ämne som inte heller är forskat på i någon större utsträckning men det går att hitta studier där de behandlar ämnet. Hendron, Irving och Taylor (2011) har gjort en läsning av tidigare litteratur som behandlar utmattningssyndrom och depression hos präster och själavårdens roll i detta. De kommer fram till att samtalen kan vara en bidragande faktor till stress och utbrändhet hos präster och sekundär traumatisering är vanligt förekommande. Då präster både fungerar som familjerådgivare och psykologer så är det inte konstigt att de upplever liknande negativa konsekvenser av samtalen som hittas bland personal i liknande professioner. Holaday, Lackey, Boucher och Glidewell har i sin undersökning *Secondary stress, burnout and the clergy* från 2001 studerat sekundär stress och copingstrategier hos församlingspräster i Mississippi, USA. I undersökning framkommer det att de upplever sekundär stress och att de uppvisar samma symptom som yrkesverksamma psykologer även om prästerna spenderade mindre tid i samtal. En betydande skillnad de två professionerna emellan var att psykologerna hade informerats om de psykologiska konsekvenserna av att arbeta med klienter i kris och hur de ska arbeta förebyggande med den egna stressen, något som prästerna inte hade någon direkt utbildning i. Prästerna lyfte problemet att de inte har tillräckligt med utbildning, att de inte var psykologer. Holaday et al. identifierade olika strategier prästerna använder sig av för att hantera stress och den mest frekvent förekommande copingstrategin var bön, ofta av uppskjutande karaktär då de överläter allt åt Gud och låter Gud hantera problemen. Många av prästerna ansåg det viktigt att distansera sig från problemen, förtränga tankar och känslor och att inte tänka på problemen utanför kyrkan. Flera var extra måna om att planera in tid med familjen, tid bort från kyrkan och hade ett ökat behov av anonymitet efter arbetstid. De flesta av prästerna uttryckte att de borde ha mer utbildning kring samtal och få av dem hade själva någon att tala med angående klientrelaterade problem eller kring den egna stressen. En präst indikerade att många

problem uppkommer ur de överlappande roller involverade i deras arbete: "The dual role of pastor and therapist is an emotional rollercoaster". (Holaday et al. 2001, p.60)

I svensk kontext hittar vi Yngve Levenskog (1997) som har skrivit en avhandling vilken behandlar institutionssjälavården i Sverige ur ett historiskt perspektiv och fram till 1989. Levenskog (1997) skriver om den enskilda själavården och vilken betydelse den har för fångar och hur politiska beslut och organisatoriska förändringar har bidragit till att själavården fått större plats i Kriminalvårdens verksamhet.

Ytterligare har vi Belfrage (2009) och DeMarinis (2003) vilka är forskare inom religionspsykologi och som båda skrivit om präster och själavårdare men med olika utgångspunkter. Belfrages utgångspunkt är att undersöka utbredningen av stressrelaterad utbrändhet bland präster inom Svenska Kyrkan i en postmodern kontext och gör detta genom att lyfta det existentiella perspektivet som en faktor i utbrändhetsproblematiken. Som teoretiskt ramverk utgår han från Emmy van Deurzens existentiella psykologi (Belfrage 2009, s. 56) och i sin studie sätter han begreppet utbrändhet i relation till människans sökande efter meningen i livet, vilket kan ge upphov till ångest och psykologiska besvär. Bland annat ser han självbedrägeri och tvivel på kallelsen som resultat om meningsfullheten går förlorad. DeMarinis har i sin studie fokuserat på själavårdare och deras situation med utgångspunkt i de utmaningar som själavårdare i det postmoderna Sverige ställs inför. Olika trossystem, förändringar i samhället och nya psykiska diagnoser ställer nya och högre krav på själavårdaren. DeMarinis undersöker således vart utvecklingen för själavårdare bör gå och vad som behöver förändras och/eller förnyas i själavårdarens arbetssätt eller värderingar för att möta de nya behoven och utmaningarna. För att möta de krav som samhället och organisationen ställer på själavårdaren menar DeMarinis att det är av stor vikt att själavårdaren går i egen själavård. Vikten av egen själavård är även något som Belfrage lyfter. Belfrage och DeMarinis forskning handlar om hur själavårdaren har hanterat sin roll som själavårdare, svårigheterna med att vara själavårdare och vad detta kan leda till i form av exempelvis utbrändhet, de behandlar vad som redan har hänt eller är på väg att hända samt vad som kan göras i förebyggande syfte för själavårdaren.

Tidigare nämnd svensk forskning relaterar till denna studie då det berör ämnet vad som kan göras i förebyggande syfte för själavårdaren. Syftet med denna studie är att söka efter strategier själavårdaren använder i sin yrkesroll för att hantera stressorer och svårigheter samt vad det finns för resurser att tillgå för att inte bli utbränd. Den närmaste forskning som relaterar till detta arbete är en avhandling av MarieAnne Ekedahl (2001) vilken behandlar copingprocesser hos sjukhussjälavårdare. Denna avhandling är av intresse för denna uppsats då den visar på hur sjukhussjälavårdare i sin yrkesroll hanterar sin egen stress. I sin forskning har Ekedahl intervjuat sjukhussjälavårdare och för att identifiera copingprocesser och copingstrategier har hon Pargaments copingteori som grund. Den centrala huvudfrågan i avhandlingen är: ”Vilka copingprocesser använder sig sjukhussjälavårdaren av i sitt arbete med existentiell problematik?” (Ekedahl 2001, s. 255) Vad Ekedahl kommer fram till är att både profana och religiösa copingstrategier används och att val av strategi är beroende av både kontext och individens egen analys av sin copingmetod. Ekedahls avhandling är mycket bred och behandlar både livet före, under och efter sjukhuskyrkan samt lyfter in existentiella aspekter i områdena stress, religion och hälsa.

Existerande forskning rörande prästers arbetsmiljö och stress behandlar till största del vad som kan göras för att komma underfund med sjukskrivningsproblematiken. Denna studie ämnar komplettera tidigare forskning genom att på mer individnivå titta på vilka stressorer och utmaningar fängelseprästen upplever i sin arbetsmiljö samt se till de strategier som tas till för att hanterat dem. Kriminalvården som arbetsplats är ett relativt outforskat ämne och denna studie kan bidra med kunskap kring ämnet.

5 Material och metod

5.1 Material

Materialet består av fyra inspelade och transkriberade intervjuer samt anteckningar förda under intervjutillfällena. De fyra intervjupersonerna är samtliga präster från Svenska Kyrkan yrkesverksamma inom Kriminalvården

Genom kontakt med Kriminalvården och ansvarig för NAV-verksamheten i valt område etablerades kontakt med respondenterna. Samtliga respondenter har delade tjänster och arbetar på häkte, anstalt och i församling, dock med varierande procent och på anstalter med olika säkerhetsklass. Med hänsyn till anonymitet skrivs inte anstalt eller säkerhetsklass ut.

I denna studie används kvalitativa semistrukturerade intervjuer. I den kvalitativa intervjun är intresset riktat mot den intervjuades ståndpunkter och det är önskvärt att intervjun rör sig i olika riktningar då det ger kunskap om vad intervjupersonen upplever vara relevant och viktigt. Intervjuaren tillåts avvika från intervjuguiden och kan ställa nya frågor för att följa upp vad respondenten sagt. Detta bidrar till att den kvalitativa intervjun blir följsam i den riktning intervjupersons svar går i och fokus kan anpassas efter de frågor som dyker upp under intervjuerna (Bryman 2011, s. 413). Denna studie syftar till att undersöka hur prästerna upplever sin arbetsmiljö och därför var kvalitativa intervjuer den bäst lämpade metoden. Då studien från start haft ett tydligt fokus valdes semistrukturerade intervjuer som intervjuform.

Om forskaren inleder sin undersökning med ett förhållandevis tydligt fokus, i stället för med en allmän vilja att utforska ett område eller tema, kommer han eller hon sannolikt att använda sig av semistrukturerade intervjuer för att kunna ta sig an specifika frågeställningar. (Bryman 2011, s. 416)

Intervjuguiden utformades efter syftet med studien och vid utarbetandet av intervjuguiden användes ”områdesprincipen”. Med områdesprincipen börjar intervjuaren med frågor som ligger i periferin i förhållande till de mer centrala teman som ska belysas. De inledande frågorna ska få intervjupersonen att må bra och känna sig trygg, efterhand fokuserar frågorna mer på de centrala temana för att mot slutet igen handla om mer generella saker (Dalen 2015, s. 35). Med hänsyn till respondenterna tystnadsplikt gentemot dess klienter utformades frågorna så att de inte behöver röja känslig information eller tala utifrån någon annan än sig själva. Samtliga fick möjligheten, men endast en ville se intervjufrågorna innan mötet. På grund av säkerhetsföreskrifter och praktiska begränsningar var det inte möjligt att genomföra intervjuerna ute på arbetsplatserna därför skedde de istället på överenskommen plats.

Tre av intervjuerna tog plats i prästernas respektive församling och en utfördes i ett grupprum på universitetsbiblioteket. Alla intervjuerna flöt på utan störningsmoment.

Intervjuerna spelades in och under intervjuerna fördes också anteckningar där kroppsspråk och ansiktsuttryck noterades. Intervjutiden var runt en timma och alla var informerade om detta sedan innan och hade avsatt tid. Så snart som möjligt efter att intervjuerna avslutades transkriberades de och fördes in på datorn för att kunna återges så exakt som det går.

5.2 Etiskt förhållningssätt

Informerat samtycke innebär att undersökningsdeltagarna får ta del av det allmänna syftet med undersökningen och om vilka risker och fördelar som kan vara förenade med deltagande i forskningsprojektet. Det innebär också att de deltar frivilligt och att har rätt att dra sig ut när de vill (Kvale & Brinkmann 2014, s. 107). Samtliga respondenter gav sitt samtycke till att delta i studien och intervjuerna genomfördes utan avbrott och alla frågor besvarades. Efter avslutad intervju fick de möjlighet att lägga till, förtydliga eller ta bort om de ansåg något under intervjun blivit fel. De informerades även om möjligheten att ta kontakt i efterhand. Då alla respondenterna är anonyma så kommer de härnäst att benämnas Respondent A, B, C och D. Samtliga var dock införstådda med att de arbetade i en liten organisation och att det finns möjligheter att lista ut vem som är vem i undersökningen.

5.3 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet och validitet, trovärdighet och tillförlitlighet, är termer hämtade ur kvantitativa sammanhang och ämnar till att visa hur andra kan göra denna undersökning igen och få ett liknande resultat och slutsats. När trovärdighet kopplas till en kvalitativ intervju är berättelsen i fokus och då får intervjuaren ha tillit till att respondenterna har redogjort för sina berättelser sanningsenligt och uppriktigt (Dalen 2015, s. 115).

Reliabiliteten är svår att bedöma och kan ifrågasättas då en intervju inte går att upprepa på precis samma sätt utan sker under olika omständigheter och vid olika tillfällen. Denna studie bygger på endast fyra stycken intervjuer och respondenterna

skiljer sig från varandra i utbildning, kön, anställningsform och tid inom Kriminalvården. Det går inte att ge en generell bild som stämmer överens med alla NAV-medarbetare efter denna studie men det var inte heller syftet. Däremot gav de respondenterna liknande svar vilket ger materialet en högre status (Kvale & Brinkman 2014, s.295). En eventuell komplettering för att stärka reliabiliteten kan vara frågeformulär baserade på svaren i intervjuerna. Validiteten i denna uppsats är av visst värde. Syftet var att undersöka hur präster inom NAV upplever sin arbetsmiljö och hur de hanterar stressorer och utmaningar vilket denna studie kan anses svara på. Valet av metod gav respondenterna möjligheten att själva utveckla sina svar för att ge en så korrekt bild som möjligt av hur de upplever sin situation. Dock måste en ha i åtanke att de kanske inte svarat fullt ut på vissa frågor med hänsyn till tystnadsplikten eller av lojalitet till arbetsgivaren. En viktig aspekt är också att ens förmåga till att stresshantera är präglad av tidigare erfarenheter och trossystem vilket i sig påverkar hur och vilka strategier en använder i olika situationer och därför kan skilja sig från person till person.

6 Teori

I det här stycket presenteras viktiga begrepp och hur de används samt en förklaring av copingbegreppet. Därefter följer den teoretiska bakgrunden där Kenneth Pargaments teori om religiös coping presenteras. Det är en omfattande teori och de delar som presenteras är de som är relevanta och användbara i denna studie. I den teoretiska bakgrunden presenteras också en artikel av Pargament från 2013 där han föreslår olika sätt yrkesverksamma inom psykiatrin kan ta hjälp av det heliga för att upprätthålla hopp och glädje i yrket.

6.1 Stress och stressorer

När vi diskuterar coping behöver vi först definiera hur ordet *stress* används i sammanhanget. I psykologi och biologi används ordet stress för de överbelastningar eller konflikter som har dålig effekt på en organism och det är såhär ordet används i denna studie. Vi skiljer på de yttre faktorer som orsakar överbelastningen, stressorer,

och den effekt de får på organismen, stress. När människan svarar på stressorer så blir det genom en kombination av psykologiskt och fysiologiskt försvar. Hur vi ”copar”, svarar på stressorerna, är individuellt och beror på mängder av faktorer i vår omgivning så som krav och resurser samt personlig disposition. En mängd individuella och situationella faktorer samverkar för att avgöra hur stressfylld en situation blir och de påverkar ens bedömning av hur stora möjligheterna är att hantera situationen. Mest utsatta är vi för de situationer som påverkar de saker vi bryr oss mest om och vilka vi upplever oss ha minst resurser för (Pargament 1997, s.98).

6.2 Copingbegreppet

Inom psykologin används begreppet *coping* när det talas om hur en människa bemästrar påfrestande situationer och vilka strategier som används för att hantera dessa. Coping förser en modell för att beskriva på vilket sätt individen bemöter, bemästrar och anpassar sig till inre och yttre stress eller konflikter (Geels & Wikström 2012, s.352). Forskning om coping är främst inriktad på att studera hur hälsa och stress hanteras på det individuella planet och mycket av den moderna forskningen kring coping grundar sig i Richard Lazarus teorier. Lazarus studerade hur det dagliga livet kunde orsaka stress och hur vi hanterar denna. Han menar att personens tankar och upplevelser spelar stor roll i hur situationer av stress hanteras och personen bedömer de yttre faktorerna utifrån sin inre värld. Lazarus tar upp två former av bedömningar: primär och sekundär. Den primära handlar om hur individen tolkar och värderar situationer såsom positiva, negativa, hotfull eller farlig. Den sekundära innefattar hur personen bedömer sina egna resurser att klara av situationen dvs. vad hen tror sig klara av eller inte. En viktig motivation inom coping är att situationen är definierad som besvärlig, men att den kan ändras. Inom psykologisk litteratur om coping och religion skiljs det ofta på religionens funktion för människan. Religion kan ses som en tillflyktsort när vi upplever hjälplöshet eller så kan det kopplas ihop med negativa sociala attityder (Geels & Wikström 2012, s.352). Men religion kan också ha andra funktioner – sökande efter mening och efter det heliga i tillvaron.

Coping is the process that people engage in to attain significance in in stressful circumstances. (Pargament 2007, s.90)

Religiös coping är sett som en respons när en individs värderingar är hotade eller försvunna och meningen med religiös coping är att hitta en religiös mening med vad som har hänt. I copingprocessen är trossystem och religiösa handlingar faktorer som påverkar.

6.3 Pargament och religiös coping

Kenneth Pargament är en amerikansk religionspsykolog och framträdande representant för psykologisk forskning om religion och coping. Han anser att studie av psykologi och religion är viktigt för att förstå copingprocessen. Genom psykologisk studie av människor i kris får vi mer kunskap om coping och genom att ta in den religiösa dimensionen så kan vi lära oss mer om religionens roll i processen. Tillsammans ger det en mer samlad bild av hur människan använder sina psykiska resurser vid stress eller kris. Vissa människor bär på en religiös reservoar av resurser som aktualiseras i krissituationer och som blir delaktiga i processen i olika grader (Pargament 1997, s 5). Pargament menar att studera religion i copingprocessen innebär att studera hur individer flyttar fokus från generella teorier till att använda religionen i specifika situationer som är bekymmersamma (Pargament 1997, s. 166).

Signifikans är ett central begrepp i Pargaments arbete och med ordet så syftas det som är viktigt för individen, kulturen eller institutionen (Pargament 1997, s.31).

Signifikans handlar om det vi bryr oss om och signifikansen kan skilja sig stort mellan olika personer och grupper. Det kan innefatta död och orättvisor, ägodelar och bostad men också fysisk och psykisk hälsa. Signifikansen hittas även inom det heliga och Pargament definierar religion som en process, ”a search for significance in ways related to the sacred”. (Pargament 1997, s.32) I copingprocessen så är personens orienteringssystem delaktig, vilket kan definieras som den referensram en individ bär med sig och som påverkar dennes sätt att se på tillvaron. Pargament definierar vårt orienteringssystem som: ”general dispositions to use particular means to attain particular ends in living”. (Pargament 1997, s. 59) Vårt orienteringssystem påverkar oss i de val vi gör och styr oss i olika riktningar. Orienteringssystemet fungerar som en reservoar från vilken vi tar resurser i samband med svåra livshändelser. Resurser kan vara tidigare upplevelser av liknande situationer och kan vara både till hjälp eller

till hinder i copingprocessen. Orienteringssystemet är inte statiskt utan ändras under tid.

Coping, like religion, is a process, a search for significance. Unlike religion, however, coping does not necessarily involve the sacred. What makes coping distinctive is that it takes place at a particular time, in particular circumstances. *Coping is a search for significance in times of stress.* This search is anything but static. It is a process that unfolds over time. (Pargament 1997, s. 90)

I sin beskrivning av copingprocessen utgår Pargament (1997) från åtta antaganden i och med dem vill han fånga processens flöde. Här följer en kort sammanfattning av de förutsättningar Pargament beskriver.

1. *Människor söker signifikans.* Detta antagande säger ingenting om coping men beskriver det grundläggande och karaktäristika i mänskliga erfarenheter som ligger bakom copingprocesser. Människan är målinriktad och söker efter signifikans.

2. *Händelser är konstruerade i termer av deras signifikans för människor.* Människor skapar, föregriper och planerar för händelser för att förhöja signifikansen. De händer inte bara. Positiva händelser, precis som negativa, är båda konstruerade.

3. *Människor har med sig ett orienteringssystem in i copingprocessen.* Orienteringssystemet används som en referensram för att komma tillrätta med kritiska händelser.

4. *Människor översätter orienteringssystem till specifika copingmetoder.* Orienteringssystemet har en potential att förstärka, forma och begränsa copingprocessen på olika sätt men den begränsar inte helt och fullt ut hur en person kommer handskas med stressituationer. I copingprocessen så använder sig individen av de resurser den har, människan kan inte ”copa” med hjälp av verktyg de inte har tillgång till.

5. *Människor söker signifikans i coping genom bevarande och förändrande mekanismer.* Pargament beskriver två funktionella mekanismer som leder copingprocessen: Bevarande (conservation) och förändrande (transformation). Bevarande former försöker skydda signifikansen och omvandlande former försöker förändra den. Vid bevarande former förekommer ofta ett förnekande där individen vill

skydda något som är viktigt för denne. I initialskedet i copingprocessen är det vanligt att bevarande dominerar vilket kan tolkas som att människan förnekar hot mot värden och föreställningar hen hyser. De bevarande mekanismerna är ofta de första tendenserna i copingprocessen men människor kan även fortsätta bevara signifikansen i akuta tillstånd. När inte de redan etablerade värderingarna eller övervägandena hjälper individen i en stressfylld situation krävs andra strategier. Då träder förändrande former av coping in vilka försöker förändra det gamla. Signifikansen omvärderas, gamla värderingar överges för nya och ett nytt fokus blir centralt. Förändrande coping är ofta mer dramatiskt och smärtsamt för individen.

6. *Människor bemästrar stress på sätt som är tvingade för dem.* I stressituationer gör människan en bedömning och väljer den strategi hen tror ger störst vinst och minst förlust av signifikans. Här sker det ett urval av copingaktiviteter vilka värderas i försök att maximera vinster och minimera förluster av signifikans.

7. *Coping är inbyggt i kulturen.* Kulturen formar människors värderingar, orienteringssystem, copingaktiviteter och signifikanta objekt. Resurser, bördor och copingaktiviteter kan också ses som en del av en större kultur.

8. *Nycklarna till bra coping ligger i resultatet och processen.* Här presenterar Pargament en modell för hur coping ska utvärderas. Modellen är resultatinriktad och kvaliteten i coping definieras av vad som skapar ett bra eller dåligt målresultat. Modellen ser till hur väl copingens olika delar samarbetar och en effektiv copingprocess är samordnad och välintegrerad.

I punkt 5 *Människor söker signifikans i coping genom bevarande och förändrande mekanismer* beskrivs de mekanismer som leder copingprocessen, hur vi bevarar eller omvandlar signifikansen för att nå antingen den tidigare signifikansen som mål eller finner ny signifikans som mål. Metoderna för att nå signifikansen kan vara antingen bevarande eller omvandlande och är fyra till antal. Dessa presenterar Pargament (1997) i en fyrfältsmodell med övergripande copingmetoder:

		Signifikansens mål	
		Bevarande av mål	Förändring av mål
Vägar till signifikans	Bevarande av medel	Bibehållande (preservation)	Omvärdering (re-valuation)
	Förändring av medel	Rekonstruktion (reconstruction)	Nyskapande (re-creation)

(Pargament 1997, s. 111. Översatt av Geels & Wikström 2012, s.361)

1. *Bibehållande* innebär bevarande av både signifikansen medel och mål. Med bibehållande copingmetod försöker individen hålla fast vid det den har och bryr sig om. För att behålla signifikansen under stressande situationer så innebär det ofta ett förnekande av det inträffade eller att vända sig till omgivningen för stöd för att hålla fast vid sin livssyn.

2. *Rekonstruktion* är att målet är det samma men vägen dit ser annorlunda ut. Nya medel används, nya resurser söks och vanemässiga sätt att tänka och känna skall bytas ut. Rekonstruktion som copingmetod sker när det finns hinder i den vanliga vägen till signifikans eller när gamla lösningar inte fungerar.

3. *Omvärdering* innebär att målet ändras men vägen dit är densamma. Ofta sker detta när människor befinner sig i livshotande situationer och går igenom en tid då en försöker ”göra upp”. Nya prioriteringar görs och försök att få ut mer av livet. Det roliga och njutbara fyller ofta en större plats.

4. *Nyskapande* är en total omvandling av både mål och medel för signifikansen. Detta innebär ofta en enorm stress vilket leder till en total livsomvandling.

Vidare menar Pargament att det inledningsvis är bevarande av signifikans som är det första valet eftersom människan tenderar att undvika det nya och främmande. Ibland hjälper inte kända värderingar och då måste medel, mål eller båda förändras i sökandet av signifikansen.

I denna studie är Pargaments fyrfältsmodell central och utifrån den görs försök att identifiera vilka copingmetoder som används hos fängelseprästerna. Ytterligare en viktig utgångspunkt i detta arbete är de tre copingstilar Pargament har identifierat utifrån människans olika sätt att se på ansvar och kontroll. Dessa beskriver hur individen ser på ansvar och hur den hanterar det.

1. *Självriktad (self-directing)*. Individen förlitar sig till sig själva snarare än till Gud i copingprocessen. Gud erkänns men problemet ses som mänskligt och inte gudomligt.

2. *Uppskjutande (deferring)*. Ansvaret för coping skjuts till Gud och problemen läggs helt i Guds händer.

3. *Samarbetande (collaborative)*. Både individ och Gud är aktiva parter i copingprocessen och Gud finns som stöd och hjälp i individens kamp.

De tre copingstilarna är av stort intresse för denna studie då mycket av samtalen kom att handla om synen på ansvar och hur en kan tänka kring detta.

En artikel relevant för denna studie är från 2013 där Pargament diskuterar utsattheten hos psykologer och andra som arbetar samtalsinriktat med psykisk hälsa och ohälsa. Han uppmärksammar problemet att denna yrkesgrupp ställs inför hög risk att drabbas av utbrändhet, psykiska problem och till och med självmord. Detta mycket på grund av de trauman de får höra och den icke ömsesidiga relation som skapas mellan klient och terapeut. Det han diskuterar stämmer överens med orsakerna presenterade i Försäkringskassans rapport från 2011 samt att han lyfter samtalet som en bidragande faktor till sjukskrivningar och utbrändhet. I artikeln utforskar Pargament möjligheten att spiritualitet och tro kan hjälpa terapeuterna att skapa och upprätthålla hopp i yrket. Han identifierar tre specifika sätt att komma åt de spirituella resurserna.

1. *Belysa den heliga karaktären i mentalvårdsarbetet*. Många ser yrket i sig som ett kall, en möjlighet att göra skillnad i världen genom att hjälpa folk som lider. På detta sätt blir yrket genomsyrat med en djupare mening och jobbet kan ses som ett sätt att uppfylla ett större Gudsskänt uppdrag.

2. *Att delta i den heliga dimensionen av klientens liv*. Spiritualitet och tro kan fungera som resurs hos folk i depression och misstro och genom att se till den

spirituella dimensionen i deras liv kan terapeuter hjälpa dem till hopp i deras liv. Genom att närvara och ta del av klientens spirituella liv menar Pargament att även terapeuten kan känna sig stärkt och upplyft i sitt yrke.

3. Att delta i heliga moment i den läkande relationen. Djupet och den själsliga karaktären av relationen mellan klient och terapeut spelar roll i läkningsprocessen. Bland annat så är förmågan att kunna relatera till klienten som människa och inte som objekt en egenskap som hjälper till en djupgående hjälpande relation. Att i relationen kunna beröra varandra kan skapa heliga moment där terapeuten och klienten kan se in i varandra och se vilka de är. Den typen av moment är upplyftande och inspirerande och gör arbete och liv värt att leva. Det är ofta vad som drog en till yrket och vad som får en att stanna kvar.

Präster, kanske framförallt fängelsepräster, arbetar till stor del samtalsinriktat och yrket påminner på många sätt om andra samtalsinriktade professioner och utsätts för samma risker. Genom att ta med denna artikel i teorin ges möjligheten att titta på om och hur prästernas tro och spiritualitet hjälper dem att skapa och upprätthålla hopp i yrket.

7 Analys av respondenternas berättelser

I följande kapitel summeras och analyseras svaren från intervjuerna. Syftet med studien var att utifrån intervjupersonernas upplevelse och perspektiv skapa en bild av arbetet inom Kriminalvården och hur de hanterar de eventuella utmaningar och stressorer de ställs inför i sitt dagliga arbete. Respondenternas egna formuleringar presenteras i form av direktcitat vilka därefter diskuteras och analyseras med koppling till vald teori. Kapitlet är uppdelat efter de teman funna i materialet.

7.1 Kriminalvården som arbetsplats

I intervjuerna framträder en mycket varierad bild av Kriminalvården som arbetsplats där flertalet olika aktörer och yrkesgrupper ska samverka under samma tak. Att som

präst från Svenska kyrkan arbeta inom kriminalvården innebär att du är anställd och avlönad av Svenska kyrkan men att du arbetar på uppdrag av Kriminalvården, något som upplevs som konfliktfyllt och inte helt lätt hos samtliga respondenter. En av intervjupersonerna presenterar en bild av en arbetsplats där missförhållanden kan förekomma och där hen inte fullt ut känner sig trygg i sin roll eller i sin påverkansmöjlighet.

Det finns ju också en massa ramar och regler som är provokativa, ett regelsystem som man ibland tycker inte lever upp till mänskliga rättigheter och som man känner att människor blir inte behandlade på ett värdigt sätt. Och det är ju någonting provocerande, vad kan jag göra i det, vad är min uppgift i det. [...] Sen händer det ju någonting med en själv också. [...] En återkommande frustration hos oss, [NAV] vad gör vi när vi ser att människor kränks av systemet eller av enskilda personer i kriminalvården, vad gör vi med det. Vad har vi för utrymme att gå i diskussion med Kriminalvården och ifrågasätta. Och det är nog det som vi alla berörs mest och mår sämst av, att vi ser att människor inte behandlas på ett värdigt sätt. Och vi är beroende av Kriminalvården, vi har en behörighet och den behörigheten kan Kriminalvården ta ifrån oss om vi inte så att säga går in i systemet. Det finns ju massa sådana här regler, jag får inte ta in saker eller ta ut saker hur som helst. Det finns överhuvudtaget många inton och ibland känns de ju överdrivna, de känns inte tillräckligt flexibla och värdiga. Och att gå in i det och ändå göra ett rimligt och bra jobb det är ett dilemma. (Respondent B)

Här berättar respondenten om den maktlöshet hen upplever av att hamna mittemellan systemen, där du inte helt är med men inte heller står helt utanför. Denna bild är representativ för flertalet intervjupersoner då de upplever att de har en skyldighet att agera och ifrågasätta men samtidigt inte vet i vilken utsträckning det är möjligt. En av prästerna berättar hur en tidigare kollega har fått lämna sin tjänst efter att ha kritiserat Kriminalvården, någonting som givetvis gör att en ifrågasätter sin position på arbetsplatsen. Mycket av den otrygghet de upplever grundar sig i att Kriminalvården på eget bevåg kan avsluta deras uppdrag om de anser att hen inte är rätt person för jobbet längre. Flera av respondenterna nämner att kränkningar av intagna är svåra att hantera, att de inte riktigt vet hur de ska lyfta frågan och att de inte fullt ut känner sig trygga i att göra det. För att kunna påverka och känna att något går att göra så är en av intervjupersonerna engagerad i olika projekt som NAV-grupper i hela landet driver

vilket möjliggör att de kan ta upp frågor både på lokal, regional och nationell nivå. Detta är för respondenten en strategi för att bevara signifikansen, ett sätt att stå upp mot orättvisor. Hen påpekar också vikten av att vara medveten om vart ansvaret ligger, att Kriminalvården inte alltid har det yttersta ansvaret utan att det är flera olika myndigheter som arbetar ihop. Det är viktigt att ha en bra relation med Kriminalvården men det är många frågor som Kriminalvården inte äger. Däribland frågan kring isolering vilket är något Kriminalvården inte kan påverka eller ta bort. Trots de svårigheter respondenterna upplever så har de flesta en uppfattning om att Kriminalvården är angelägen om att NAV-verksamheten ska finnas och att det är kontinuitet bland personalen.

Som yrkesgrupp har präster inte en helt självklar plats i arbetslaget eller på arbetsplatsen. De har inte samma friheter eller befogenheter som sina kollegor utan måste ta hjälp av kriminalvårdaren om de vill passera genom dörrar eller gå in i celler. För att underlätta detta krävs ett nära och bra samarbete med vårdarna. Under intervjuerna nämner flera av prästerna att de har även har enskilda samtal med kriminalvårdarna och en av intervjupersonerna sammanfattar på sitt sätt vikten av samtalen och samarbetet.

Det vill jag ha [samtal]. Allt handlar om att ha en god relation, både som frihetsberövad och som personal, som vårdare. För mitt arbete förenklas oerhört om jag har en god relation till personalen. Det handlar om tillit, förtroende och dom har också lättare att ha mig i åtanke när dom kanske har någon frihetsberövad som uttrycker någonting eller som visar tecken på att behöva prata med någon. Det är lite så att jag måste hela tiden göra reklam för att vi finns. Vi kan inte räkna med att vi är medräknade. Det är bra med en ständig påminnelse att vi finns. (Respondent C)

Även denna intervjuperson uttrycker den otydlighet som ligger i prästens roll i arbetslaget och på arbetsplatsen. Det är ingen självklarhet att de är medräknade, de måste aktivt marknadsföra sig själva för att synas. Respondenterna berättar även om en viss otydlighet kring arbetsuppgifter vilket i kombination med ovan nämnda upplevelser gör att jobbet inom Kriminalvården ibland känns trögt och svårt att utföra.

7.2 Stressorer

När vi talade om stressorer på arbetsplatsen så framkom det att det främst var de praktiska bitarna som framkallade stress. Alla delade samma upplevelse av att det mest stressframkallande momentet under dagen är de säkerhetskontroller de är tvungna att passera för att påbörja arbetsdagen. I första hand är det de strikta kontroller på häktet de syftar till.

Bara att ta sig in på häktet är en hel [procedur], alltså jag hatar det. Alltså du måste vara en halvtimme innan du ska börja. Och sen när du går på lunch får du gå igenom samma procedur igen med detektor och allt, ta av alla smycken och får inte ha nåt skärp och så. Så att det tar, och vissa morgnar kunde jag stegra mig och känna att idag vill jag inte och idag är det någonting jag kommer att ha missat och så kommer dom att säga till mig. (Respondent A)

En annan respondent liknar säkerhetskontrollen vid att gå in i en annan värld, där du inte längre är lika fri utan hamnar i andras händer.

För en vanlig människa kan det låta ja men det gör vi väl alla, vi går väl alla in igenom till våra arbetsplatser och så men det är lite speciellt att gå igenom en säkerhetskontroll varje morgon. Det gör något med oss när vi blir kontrollerade och sådär. [...] Vi går in i en helt annan värld. Man känner att här har jag inte lika stor påverkansmöjlighet, litegrann så är det. Jag är i händerna på dom jag är gäst hos. (Respondent C)

Båda dessa citat är representativa för hur intervjupersonerna upplever inpasseringen till arbetsplatsen. Dels ser vi hur säkerhetskontrollerna i sig är stressande men också hur de upplever att de inte längre befinner sig i sin egen värld utan hamnar hos någon annan. Säkerhetskontrollerna och den stress de framkallar är det mest utmärkande för detta tema. Samtliga respondenter känner starkt för detta ämne och alla hade något att säga kring det. Däremot är säkerhetskontrollerna något det inte går att göra så mycket åt. De är ett nödvändigt måste.

Ett annat stressframkallande moment är det praktiska kring att få till samtal. Stor del av arbetstiden går till att försöka få till samtal. Ett samtal på 45 minuter blir lätt en 1.5

timmars process då de behöver hjälp av vårdare för att öppna dörrar och slussas vidare, hitta den intagne och ibland vänta på sin tur om den har andra besök. Jagandet efter samtal och logistiken kring dem var ett av de arbetsmoment de alla upplevde som stressande under dagen. Vissa dagar får de kanske bara till ett av fem planerade samtal vilket är något som ytterligare spär på stressen. Samtal är fängelseprästens främsta arbetsuppgift och flera av dem ser det som deras kall (se nedan). Utifrån Pargament (2013) kan begränsningar i att kunna utföra sitt arbete leda till förlorad kontakt med det djupa och meningsfulla i arbetet. Stress, bitterhet och utbrändhet kan bli konsekvenser av den förlorade kontakten. Respondenterna uttryckte en stress kring ämnet men de gav ingen bild av att det var överhängande jobbigt. De var glada när de fick till möten istället för att stressa över de möten som inte skedde. Även om båda ovan nämnda moment tar upp tid och ansträngning under dagarna upplever samtliga intervjupersoner ändå att arbetet inom Kriminalvården är mindre stressigt än arbetet i församling. Flera av respondenterna pekar på de yttre ramarna i Kriminalvården som anledning till detta.

Det som är bra med att jobba på institution är att det ofta finns en deadline för hur länge man kan jobba. De intagna på anstalt blir inlåsta 18.45, då kan jag inte ha några samtal mer. Men om jag jobbar som församlingspräst kanske jag kan lägga in flera aktiviteter efter 19.00. Så det finns en yttre ram, det går inte att komma hur tidigt som helst. Det är mycket ramar i Kriminalvården som är negativa men det finns också yttre ramar som gör att man helt enkelt inte kan, till exempel på häktet är det väldigt svårt att ha samtal vid lunchtid därför att det måste finnas personal på avdelningen för att jag få gå in och ha samtal. Det tvingar mig att ta lunch. [...]
Sådana gränser finns inte i en vanlig församlingstjänst, du kan sitta här till kl 23.00, till midnatt och jobba. (Respondent B)

Samtliga upplever de yttre ramarna som reglerar arbetstiden som något positivt. De hjälper dem att begränsa sin arbetstid och sin arbetsdag. Alla intervjupersonerna har delade tjänster vilket i detta fall innebär att de har minst tre arbetsplatser dvs. anstalt häkte och församling. En av prästerna arbetar på fyra olika institutioner vilket hen upplevde alldeles för mycket. ”Två arbetsplatser hade vart ultimatum tror jag”. Däremot menar de flesta att det var bra och kanske till och med nödvändigt med församlingsarbetet bredvid arbetet på Kriminalvården.

Jag jobbar 75 %, då är det 65 % inom Kriminalvården och 10 % i församling. Jag har en gudstjänst i månaden det är ungefär allt jag har.[...] Sen kanske det behövs lite mer, [församlingsarbete] för att orka och hålla så tror jag att man behöver lite mer procent i en församling för att det är så, ja det tar kraft och energi att jobba på häkte och anstalt och man möter så mycket destruktivt, trasiga förhållanden, trasiga uppväxter, så att man behöver också församlingsverksamhet där livet är normalkomplicerat för att kunna balansera upp det. Så att livet inte bara upplevs som svårt utan så man får också dom goda erfarenheterna av livet. (Respondent C)

Här beskriver respondenten hur hen gör en gränsdragning mellan församlingslivet och Kriminalvården, en bibehållande copingstrategi där församlingen får representera det vanliga och friska livet och det destruktiva och sjuka stannar inom Kriminalvården. Citatet ovan beskriver bra de svåra förhållanden som klienterna ofta lever under samt förklarar den börda och påfrestning det kan vara att höra och bära på deras historier. Församlingsarbetet fungerar för Respondent C som ett andningshål där hen får en paus och tanka kan på med ny energi.

7.3 Tankar kring enskilda samtal

Både på häkte och anstalt är enskilda samtal den främsta arbetsuppgiften och det är just de samtalsbaserade tjänsterna som är främsta anledningen att flera av dem sökt sig till arbetet inom Kriminalvården. Det är enskilda samtal och själavård intervjupersonerna brinner för och det är där de känner att de gör mest nytta. Flera av respondenterna uttryckte att prästyret är mer än ett jobb för dem, det är ett kall.

När jag träffar människor så har jag alltid Jesus emellan, det är kommunikationen. Det är hela min livs, ja det är liksom hela grejen det handlar om. Jag är inte här i eget uppdrag, jag är inte det. (Respondent D)

Alla intervjupersonerna uttryckte sig inte så tydligt som Respondent D men det framgick att samtliga fann en djupare och helig mening i prästupdraget. De ser arbetet som en möjlighet att påverka och göra skillnad genom att möta och beröra

människor som lider. Att se det heliga i sitt yrke är en av de resurser som Pargament (2013) nämner för att upprätthålla hopp och glädje i yrket och det är tydligt att detta är en resurs samtliga intervjupersoner drar nytta av.

Ett viktigt ämne under intervjuerna, vilket vi gav stor plats, rörde de enskilda samtalen och hur intervjupersonerna upplever dem. Med tystnadsplikten i åtanke diskuterade vi hur de tänkte och kände kring ämnet och hur de gör för att inte låta samtalen tynga ner dem och ta över. En av respondenterna lyfte frågan kring svårigheten med den absoluta tystnadsplikten då du arbetar på anstalt och häkte. Du får inte röja något om vad som sagts eller att mötet ens ägt rum, men för att få till mötet måste en vårdare låsa upp. Beroende på hur du tolkar tystnadsplikten så kan den absoluta tystnadsplikten ibland upplevas orimlig. Här får en helt enkelt ge sig till känna menar respondenten, men sen har de ingen rätt att fråga om vad samtalet handlade om. Under intervjuerna framgick det att den situation samtliga intervjupersonerna upplevde svårast att hantera var när en intagen berättar för dem att den planerar att ta sitt liv.

Det finns en ganska speciell situation som jag tror bara NAV kan hamna i och ett speciellt dilemma där tystnadsplikten hindrar oss och det är när en person berättar att han eller hon planerar att ta livet av sig. Det får alla NAV-arbetare som jobbar en tid vara med om. Och det kan vara ett samtal som börjar med att 'du har tystnadsplikt... [...] i det läget så är förmodligen min belöning att jag kan inte säga någonting utan jag får bära detta. Jag tänker ofta i det läget att just att den här personen kan få ge uttryck för detta med NAV utan att det händer något är kanske den bästa metoden att hindra det här självmordet. Men i dom lägena känner jag nog att det blir ganska tungt ansvar på mig. Det är ett sånt där tillspetsat tillfälle. Då är det jag som bär detta och man tänker varenda gång hoppas att det inte hänt något nästa gång jag kommer tillbaka. Det är ett speciellt ansvar. (Respondent B)

Här berättar respondenten om hur tystnadsplikten kan ställa till det för dem och hur den hindrar dem från att föra viktig information vidare. En annan intervjuperson beskriver problematiken på detta viset:

Det som kanske är allvarligast är ju när en människa mår så dåligt att den uttrycker att den inte vill leva längre. Där är det så att jag går inte till personalen och säger att nu har den uttryckt det här för det är att bryta tystnadsplikten. Det är nog det tyngsta, det svåraste, när det är en sådan situation. Och när personal frågar mig 'Vad tror du, hur på tårna ska vi vara' där kan jag inte säga varken bu eller bä för att då har jag avslöjat vad vi har pratat om. Och det är kanske det som skulle kunna vara i ett själavårdssamtal just akut svårt att hantera. Det är lite med bävan jag kommer tillbaka nästa gång och kollar i listan. (Respondent C)

De båda uttrycker vilken belastning det blir hos dem och vilken oro det framkallar att ensam behöva bära denna information. Vad som skiljer Respondent B's berättelse från de andras är att hen uttrycker att i situationer som detta så läggs ett speciellt ansvar på hen, ett ansvar som ingen annan kan dela. De andra intervjupersonerna var noga med att poängtera att de inte har något ansvar i situationer likt denna. "Just självmord, har en människa bestämt sig så har den det, jag kan inte göra så mycket åt det. Jag kan inte ta det på mitt ansvar". (Respondent C) I intervjuerna talar vi vidare kring ämnet "ansvar" och hur de ser på sin del i det och hur de gör för att hantera allt de får höra. Genomgående är att de alla anser förmågan att kunna "släppa" vara otroligt viktig.

Jag har jobbat med den biten också att lära mig att släppa saker det har jag gjort. Så det kanske är det som ligger till grunden. Jag tror att jag är en sån människa som säger "Vad är problemet?" och försöker bena upp problemet. Är det här ditt ansvar säger jag till mig själv eller är det någon annans ansvar. Det här är ju inte mitt ansvar och då måste jag ju lägga tillbaks det på den personen. Det blir ett lärosätt om man säger som inte funkade med en gång. Men man lär sig för annars skulle jag nog gå under med allt jag får höra. Så så har det blivit och det kanske är därför jag sitter här efter X år och tycker att det är lika fantastiskt. (Respondent D)

För Respondent D är det ytterst nödvändigt att kunna släppa ansvaret och lägga tillbaks det där det hör hemma. Citatet "för annars skulle jag nog gå under med allt jag får höra" är talande för allt prästerna får ta emot och lyssna på under dagarna. De berättar hur de möts av det ena ödet trasigare än det andra och hur misären i vissa fall inte har någon botten. Intervjupersonen ovan har tränat upp sin förmåga att kunna

släppa saker och gör det genom att ställa sig frågan kring just ansvar och att ifrågasätta det egna ansvaret är nödvändigt för hen och för flera av dem.

Samtliga respondenter såg förmågan att kunna släppa som en viktig egenskap men därför inte en självklar. Det krävs träning och att jobba med sig själv för att inte ta med sig problematiken på arbetsplatsen hem. Flera av dem poängterar att det är viktigt att påminna sig om att det egentligen inte är dig den intagne pratar med, som präst fungerar du som en länk till något annat. Detta var för dem ett sätt att hantera stressen kring det egna ansvaret, informationen de får höra är inte tänkt till dem. Flera av intervjupersonerna nämner också att det är viktigt för dem att möta de intagna som medmänniskor, inte som vårdare. Att kunna se dem som människor, inte objekt. Att se sina klienter som medmänniskor är en egenskap som Pargament (2013) nämner som bidragande till att skapa djupgående, hjälpande relationer vilket leder till att skapa och upprätthålla hopp i yrket.

7.4 Strategier för att stresshantera och släppa ansvar

I teoridelen presenteras tre olika copingstilar baserade på hur individen ser på och hanterar ansvar och utifrån dessa har specifika copingstilar identifierats. När vi talade om självvård, stress och det egna ansvaret framkommer det, precis som i Holaday et al. (2001), att den vanligaste strategin för att både komma ner i varv och för att släppa på ansvar är genom bönen. Flera av respondenterna nämner att de tar till bön under en arbetsdag om de upplever sig stressade eller oroliga. Bön kan ses som en bibehållande copingstrategi och så här beskriver en av intervjupersonen hur hen söker religiöst stöd och vägledning direkt hos Gud.

I det första spontana direkt efter ett samtal som har varit tufft eller där jag fått ta emot sådant som är tufft innehåll. Rent spontant först det är ju att jag snackar med Gud om det. Jag delar det med honom. [...] Bön är så individuellt vad man har för bild av vad är en bön därför sa jag inte att jag bad till Gud jag sa mer att jag snackar med Gud men det är ju det det innebär att jag gör, absolut. Det är en nödvändighet att jag känner att det var inte bara jag som hörde det där utan Gud var också med och hörde det där och jag behöver inte känna ansvar för det här på

så sätt att jag är den ende som vet det utan vi är minst två som vet det.
(Respondent C)

Detta citat kommer från när vi talade om självmordstankar hos klienten och respondenten beskriver hur hen använder av sig av bön för att samtala och dela med sig av erfarenheten till Gud. Genom bönen får hen möjligheten att släppa ansvar och att föra informationen vidare. Respondent C's bön är av samarbetande karaktär där Gud finns med i processen, de har tillsammans lyssnat på och får tillsammans bära vad som framkommit under samtalet. Flera av intervjupersonerna berättar hur samtal och samarbete med Gud hjälper dem att släppa det egna ansvaret. Även bön av uppskjutande karaktär förekom och då ansågs inget ansvar alls ligga på den enskilde. Ytterligare en respondent beskriver hur bönen fungerar som en strategi för att släppa stress, oro och ansvar.

Jag tänker nog inte så mycket, det känns inte som att jag har det behovet av att analysera eller någonting sånt. Det är väldigt sällan som jag tänker så hela tiden utan jag kan släppa det när jag är där, och det är väl bönen helt enkelt. Jag kan be, jag ber över det. Nu kommer jag från ett sammanhang där vi har bett och då har jag släppt det i bönen. [...] Nu när vi har bett är jag ganska fri från dom känslorna och tankarna. Det är ju påtagligt för mig, det är det. (Respondent D)

För en av intervjupersonerna fungerade bönen som ett sätt att varva ner under dagen, ett sätt att få vara ensam med sina tankar och att hitta ro. Bönen kom då inte ur en krissituation utan var något som hentog till sig då möjligheten fanns. ”Jag satt kvar i andaktsrummet och funderade och så satt jag och bad en stund.” (Respondent A) Det var tydligt att den personliga tron var viktig för att orka med arbetet. ”Tron på Gud, Jesus är det är ju det som, utan det så tror jag inte att jag, det är jag ganska säker på, hade jobbat så här”. (Respondent D) Tron på Gud och Jesus var för flera av dem centralt i livet och av största vikt för att kunna arbeta som de gör, med hjälp av sin tro klarar de livets utmaningar och finner hopp i eländet. Även om tron är det viktigaste så påpekar en av intervjupersonerna att hen sätter sin tro på spel varje dag i sitt yrke:

Varje gång jag går till jobbet sätter jag min tro på spel, hur skulle jag annars kunna tro att någon annan ändrar sig bara för att jag säger det jag säger. Ska det

vara någorlunda jämställt så måste jag väl sätta min livssyn på spel. (Respondent D)

En av de viktigaste resurser för samtliga intervjupersoner var handledning eller egen själavård, något de alla har tillgång till och nyttjar frekvent. Handledaren kan vara själasörjare eller handledare utanför kyrkan. Detta var något respondenterna sa inte spelade någon roll men de flesta hade själasörjare som handledare. Arbetet inom Kriminalvården innebär betydligt mycket mer enskilda samtal än församlingsarbetet vilket i längden kan vara påfrestande på det egna psyket. Då tystnadsplikten i många fall gör att de inte kan diskutera fall mellan kollegor så ansåg samtliga intervjupersoner att egen handledning var av största vikt för att klara av själavården.

Men sen är det ju handledning, vi går i handledning alla vi som jobbar inom Kriminalvården som själavårdare, vi går i handledning. Det är ett måste, det går inte att tro att man bara kan ta emot och bära på det. Vi har handledning och då går det ju till så att vi anonymiserar alltihopa så att vi mer fokuserar på min känsla, min upplevelse än den andres upplevelse och känsla. Så att vi jobbar mycket mer med hur Jag fungerar. Det gör vi regelbundet. (Respondent C)

Under handledning så får prästen möjlighet att tala om sin egen upplevelse och känsla från samtalen. Fokus ligger på prästen och hur denne ser på och hanterar situationerna. Att söka stöd genom handledning är av stor vikt och uppskattad av samtliga intervjupersonerna. En av respondenterna uttrycker vikten av handledning på detta vis: ”Jag har min handledning, utan den ska jag ha yrkesförbud. Så är det bara. [...] Jag tycker det är läskigt att inte ha handledning”. (Respondent D) Detta citat belyser vikten av att få tala med någon om de svårigheter och utmaningar de ställs inför i det dagliga arbetet. Handledningen fungerar som religiöst stöd av bibehållande karaktär. Den gör dem tryggare i sin yrkesroll och ger påfyllnad av resurser i deras orienteringssystem. Denna strategi anser de alla nödvändiga för dem. Behovet och vikten av handledning nämns av både Belfrage (2009) och DeMarinis (2003). Vi talade kring vilka känslor som infann sig efter dagens slut och hur de gör för att lämna jobbet på jobbet och inte ta med sig stress eller känslor av olust hem.

Jag gick ju in genom säkerhetskontrollen. När man går ut är det inte lika stor kontroll men det är ändå att man ska igenom en båge. [...]Man går igenom de här

rummen och då är det som att jag hänger av mig liksom det som hänt under dagen på något sätt så att tiden det tar att gå ut är ofta en väldigt bra ställtid. Det är inte bara att gå direkt från samtalet och ut på gatan och ge sig hemåt, det är en liten väg till att gå ut och den tror jag är jätteviktig för att lämna det som hänt under dagen. (Respondent C)

Samma respondent berättade tidigare om den olust hen upplevde av att starta dagen genom att passera säkerhetskontroller men upplevde nu att kontrollerna fyllde en annan funktion. De olika stegen i utpasseringen hjälper att skala av de lagren som lagts på under dagen. En och en försvinner de under den tid det tar att ta sig ut. Respondent B berättar om en mångårig ritual hen har för att kunna släppa jobbet:

Jag har haft en mångårig, jag har ofta när jag kommit hem gått i duschen det första jag gör innan jag träffar min familj, det är en sådan där bra ritual. [...] Det är någon slags själslig rening också och efter det så var är hemma och då kan jag släppa. (Respondent B)

Båda intervjupersonerna beskriver att det krävs tydliga avbrott och markeringar för att känna att jobbet är över och privatlivet börjar.

7.5 Livet vid sidan om

Efter en arbetsdag inom Kriminalvården uttryckte flera av respondenterna att de var ”riktigt trötta. Framförallt psykiskt trötta. En sak som var tydlig under intervjuerna var att nästan alla prästerna var i stort behov av anonymitet efter arbetsdagen och på fritiden.

Jag har behov av ensamhet, eller behov av att vara anonym. Ensam var första tanken men det är nog inte det det handlar om, jag behöver inte vara ensam men jag kan känna behov av att vara anonym. Inte behöva vara den som leder någonting, som tar första steget. (Respondent C)

En annan intervjuperson berättar hur hen vara noga med att gå kraglös till religiösa fritidsintressen. Detta som en markering att nu är hen inte i tjänst, nu är jag här på min fritid. Att stiga åt sidan och gå ur arbetet var viktigt. För övrigt var det “vanliga”

fritidssysselsättningar som fyllde deras lediga tid. Promenader, träna, fika och umgås med vänner och familjen var genomgående teman. Flera var noga med att åsidosätta tid till detta. Aktiviteterna utgör på ett sätt en gränsdragning mellan fritid och arbete och de stressfria zoner som skapas kan fungera som copingmetoder för att hålla nere stressnivån. Behovet av anonymitet och tid för fritidsintressen och familj stämmer överens med resultaten i Holaday et al. (2001) studie.

Det egna andaktslivet och att närvara vid gudstjänster var viktigt för flera av respondenterna och fyller då funktionen av bevarande coping i form av religiöst stöd. Under gudstjänsterna tankar de på med ny energi och fyller på orienteringssystemet. En av intervjupersonerna sa att ”Gudstjänster är viktiga, men absolut inte det viktigaste”. För hen förde den religiösa orienteringen ett mer tillbakadraget liv på fritiden jämfört med på arbetsplatsen där den ständigt är närvarande genom den religiösa professionen.

Ett annat sätt för att tanka på med krafter är genom att åka på retreat. På en retreat kan deltagaren dra sig tillbaka i stillhet och, ofta, tystnad under en eller flera dagar. Själen och andligheten står i centrum och syftet är att i ensamhet vila och hämta kraft. (Svenska Kyrkan 2016) Två av respondenterna anser sig vara i behov av detta och gör det årligen.

Jag har alltid åkt iväg en vecka på retreat varje år även under församlingsarbete och sånt men det känns som att behovet av att få sådana perioder är mer nödvändigt nu. Där jag får tanka på med litegrann. (Respondent C)

Respondenten berättar här hur behovet av tid för tystnad, reflektion och återhämtning ökat i samband med arbetet inom Kriminalvården. Likt gudstjänst fungerar retreat som en bibehållande strategi där de söker stöd och kan tanka på med nytt för att orka med. En av intervjupersonerna berättar hur hen tog en välbehövad paus från Kriminalvården och arbetade inom utlandskyrkan under två år. För att bevara signifikansen behövde hen ett byta av arbetsplats, en rekonstruerande strategi

8 Resultat

Denna studie har haft sin utgångspunkt i syftet att undersöka hur präster inom Kriminalvården upplever sin arbetsmiljö och hur de hanterar de utmaningar och arbetsrelaterade stressorer de ställs inför i det dagliga arbetet. Studien har arbetat utifrån den övergripande frågeställningen *Hur hanterar präster inom NAV sin arbetsmiljö och arbetsrelaterad stress?* Vidare har studien arbetat med underfrågorna: *Vilka stressorer och copingstrategier går att identifiera och hur bidrar de till minskad stress på arbetsplatsen, Hur gör prästerna för att dra gränser mellan yrkesliv och privatliv och Hur skiljer sig arbetet inom Kriminalvården från arbetet i församling?* Ambitionen var att med hjälp av Pargaments teorier identifiera de eventuella religiösa copingstrategier de använder sig av.

Denna studie uppfyller till viss del sitt syfte och svarar på frågeställningarna då det i resultat och analys går att urskilja mönster bland respondenternas berättelser som visar på liknande strategier och upplevelser. Respondenternas berättelser har redovisats och analyserats i föregående kapitel och under den sammanfattande diskussionen ges en summering av de viktigaste resultaten samt att de diskuteras utifrån frågeställningarna.

8.1 Sammanfattande diskussion

Här följer en summering av de viktigaste resultaten:

- Intervjupersonerna upplever det i viss utsträckning vara konfliktfyllt att vara anställda av Svenska Kyrkan men arbeta för Kriminalvården. Det kan upplevas svårt att hitta sin roll på arbetsplatsen.
- Det är praktiska och logistiska svårigheter och tillkortakommanden som är de främsta stressorer.
- De yttre ramar som styr arbetstider ses som något positivt som hjälper dem att kontrollera sin arbetstid.

- Enskild själavård är den främsta arbetsuppgiften och innefattar för de flesta upplevelsen av kallelse. Det är där de känner att de kan hjälpa och påverka.
- Det var av otrolig vikt att kunna ”släppa” bekymmer och att inte lägga ansvar på sig själva.
- Bön var en återkommande strategi för att hantera stressorer under dagen, främst av samarbetande karaktär. Vanligt förekommande var också att söka stöd genom handledning.
- Tydliga avbrott och markeringar behövdes mellan arbete och fritid. Behovet av anonymitet ökar efter jobbet.
- Profana aktiviteter och strategier dominerar fritiden, men även religiösa bibehållande strategier i form av stöd i gudstjänster, andaktsliv och retreat.

För att hantera sin arbetsmiljö och de stressorer som förekommer var det framförallt bibehållande copingstrategier som användes såsom bön och handledning. Med bibehållande copingstil bevaras både medel och mål för signifikansen och det är etablerade förhållningssätt som styr copingen. Pargament menar att bevarande av signifikans oftast är det första valet och detta mönster stämmer överens med resultaten funna i denna studie. *Bön*, av samarbetande karaktär, var den mest förekommande strategin. Flera intervjupersoner berättade att de tog till bön i situationer de inte ville eller kunde hantera själva. I bönen kan de dela med sig av sina bekymmer och vet att de inte står själva i situationen, Gud är alltid med dem. En annan vanligt förekommande strategi för att bevara signifikansen var genom *stöd* i handledning och/eller egen själavård. I handledningen söker de och får religiöst stöd och kan fylla på sina orienteringssystem. Det framgick att behovet av religiöst stöd i form av handledning eller egen själavård var stort hos samtliga respondenter och att det näst intill var en nödvändighet för att orka jobba inom Kriminalvården. Vikten av handledning är något som både Belfrage (2009) och DeMarinis (2003) trycker hårt på och intervjupersonerna i undersökningen uttrycker samma inställning. Yrket som präst och kanske framförallt fängelsepräst innebär många svåra samtal. Handledning är dock inget obligatoriskt för dem utan något de själva måste prioritera och sätta tid åt. Som jämförelse kan psykologers obligatoriska handledning nämnas. Hendron et al. lyfter i sin studie hur själavården kan vara bidragande faktor till stress och utbrändhet hos präster och att sekundär traumatisering är vanligt förekommande. Ingen av

respondenterna uttryckte någon oro kring sekundär traumatisering och ingen av dem har heller någon direkt utbildning eller kunskap kring de risker yrkesgruppen utsätter sig för i arbetet med människor i kris. Utbildning kring riskerna med samtal var ingen fråga de lyfte men däremot något som kan ses som en behövd och nyttig resurs för dem.

Den personliga tron är en viktig aspekt i hur intervjupersonerna hanterar arbetsmiljön och de stressorer som förekommer. Flera av dem nämnde sin tro som sitt drivmedel, det som gör att de klarar av att arbeta på detta sätt och med denna målgrupp. Utan tron på Jesus och Gud hade det inte gått. Flera av respondenterna uttryckte att yrket som präst är mer än ett jobb, det är ett kall. De är inte där i eget uppdrag utan genom Gud. Pargament (2013) menar att genom att se yrket som ett kall så blir det också genomsyrat med djupare och heligare mening. Detta är ett sätt att orka arbeta och att bibehålla signifikansen i arbetet. Genom att se yrket som heligt kan yrket få mening även i svårare tider. Det kan också ligga en risk i att se jobbet som heligt eller som ett kall. Om belastningarna blir outhärliga och smärtsamma och de inte har strategier för att hantera det så riskerar de att förlora kontakten med det heliga som fick dem att söka sig till jobbet. En konsekvens av det kan vara utmattning eller utbrändhet. Av intervjupersonerna var det endast en som inte skulle jobba kvar inom Kriminalvården. Hen var också den som uppfattades uppleva arbetet som mest påfrestande och bekymmerfullt, respondenten hade inte heller sökt sig direkt till Kriminalvården utan mer råkat hamna där. Eventuellt kan en se det som att den djupare och heligare meningen aldrig fanns där och att arbetet därför upplevdes mer bekymmersamt och betungande.

För samtliga intervjupersoner är själavård den arbetsuppgift de brinner för, samtalen och mötena är näst intill heliga. Det är i mötet de känner att de kan påverka och hjälpa och det är i möten med de intagna som de får belöningen för det jobb de gör. I samtalen ger de stöd och enligt Pargament (2013) kan stödet gå åt båda hållen. Genom att ge religiöst stöd i stressituationer kan också den egna stressen hanteras. Samtalen fungerar då som en bibehållande strategi där även själavårdaren får stöd och påfyllnad i den religiösa orienteringen. Denna strategi sker inte medvetet och det är därför svårt att se ifall respondenterna använder sig av den. Vad som kan sägas är att samtliga uttrycker att samtalen är givande för dem. Pargament (2013) talar även om

hur djupet och den själsliga karaktären i relationen spelar roll i läkandeprocessen vilket eventuellt kräver mer långvariga relationer än de som kan skapas inom kriminalvården. Framförallt på häktet blir det många och tillfälliga möten där respondenterna inte har möjlighet att skapa några djupare relationer. Samtalen skapar viss oro och stress hos intervjupersonerna då de får höra och vittna om mycket tragik och misär i sina möten. För att kunna släppa oron och stressen var det viktigt för dem att ställa sig frågan kring ansvar. Vems ansvar är detta egentligen, är det verkligen mitt? Det var endast en av intervjupersonerna som uttryckte att det låg ett speciellt ansvar på hen, de andra delade uppfattning om att ansvaret inte ligger i deras händer, det hör hemma någon annan stans. I samtalen kring de enskilda samtalen talades det mycket om det egna ansvaret och respondenterna var mycket noga med att påpeka att ansvaret inte låg hos dem. Pargament talar om olika stilar för hur vi hanterar och ser på ansvar. Vad vi kan se är att respondenterna inte anser sig ha något ansvar utan anser det ligga någon annan stans. Sättet de ser på ansvar kan ses som uppskjutande copingstil men utifrån Pargament ska då ansvaret för coping läggas på Gud. I samtalet med respondenterna nämns inte Gud i detta sammanhang och därför är det svårt att dra slutsatser kring copingstil. Det var också viktigt för intervjupersonerna att påminna sig om att det inte är dem som klienten talar med utan att de fungerar som en länk till Gud.

För samtliga respondenter var ledighet och fritidsintressen av stor vikt och under denna tid var det framförallt profana aktiviteter och strategier som dominerade. Stressfria zoner skapas där aktiviteterna kan ha funktionen av copingmetod gentemot stress i arbetet, på det sättet kan arbetsrelaterad stress stanna just på arbetsplatsen. *Gränsdragning* mellan arbete och fritid är en behövd copingstrategi. Ekedahl (2001) har i sin forskning identifierat gränsdragning som en vanlig strategi för att hantera stress efter arbetsdagen. Flera av intervjupersonerna behövde tydliga markörer eller ritualer för att känna att arbetsdagen var över. Dessa resultat stämmer även överens med Holaday et al. (2001) som även de sett ett ökat behov av fritid, anonymitet och att distansera sig från jobbet under fritiden. Gudstjänster och andaktsliv var del av allas fritid men i olika stor utsträckning. De flesta av dem uttryckte att de prioriterade annat före exempelvis gudstjänster. Två av dem nämnde att de brukade åka på retreat minst en gång om året vilket fungerar som en bibehållande strategi där de får religiöst stöd.

När vi talar om skillnaderna mellan Kriminalvården och församlingen som arbetsplats framgår det att deras roll inom Kriminalvården inte är lika självklar som i Församlingen. Det fanns en otydlighet kring arbetsuppgifter och uppdrag. Även det faktum att de har en annan arbetsgivare än sina kollegor påverkar känslan av otydlighet. Flera av dem uttryckte även en viss oro kring hur de upplevde att de intagna blir behandlade av Kriminalvården och av systemet i stort. För att hantera de känslor av stress som uppstår från detta var en strategi att lyfta frågan och arbeta med den på ett större, nationellt plan. Annars var de främsta stressorer av praktisk och logistisk karaktär. De måste alla starta dagen genom en obekväm inpassering vilket gör att stress och obehag infinner sig redan vid start. Samtliga upplever svårigheterna kring att få till samtal som stressande. Då samtal och möten är deras främsta uppgift samt det de brinner för kan svårigheterna kring att få till dem påverka dem i sitt arbete. Utifrån Pargament (2013) kan bristen på samtal, den djupare meningen, få dem att tappa signifikansen. Trots ovan nämnda stressorer uttryckte samtliga respondenter att Kriminalvårdens yttre ramar gör arbetet på anstalt mindre stressigt än det i församling. De yttre ramarna hjälper dem, tvingar dem att ta raster och att avsluta dagen i tid, något de saknar i församlingsarbetet. Vissa ansåg att församlingsarbetet fortfarande behövdes parallellt med Kriminalvårdsarbetet då det fick funktionen av andningshål i allt det tunga. Församlingsarbetet med dess ”normala” problem får symbolisera det friska och det sjuka stannat kvar på anstalten. En av prästerna valde att jobba inom utlandskyrkan under några år, något som var välbehövligt enligt hen. Utlandsjobbet kan ses som en rekonstruerande strategi för att bevara signifikansen i yrkeslivet.

8.2 Slutdiskussion

Utifrån resultatet och med hjälp av Pargaments copingteori har flertalet religiösa copingstrategier urskilts och syfte och frågeställningar besvarats. En bör dock ha i åtanke att det är utifrån teori som interjummallen formats och materialet tolkats vilket kan ha lett undersökningen i önskad riktning och påverkat tolkningen. Vad denna undersökning svarar på är hur intervjupersonerna hanterat ”lagom”, arbetsrelaterad stress och kan därför inte tas med i diskussion kring hur de hanterat livskriser eller

svår stress. Pargaments teori är främst applicerbar på akut stress och de religiösa resurserna används oftast i exceptionell stress, därför kan en ifrågasätta om valet av teori var den rätta för studie av arbetsrelaterad och måttlig stress. Studien har tittat på copingmetoder utifrån Pargaments fyrfältsmodell och de metoder som identifierats är i första hand av bibehållande karaktär. En tolkning av detta är att stressen inte är av den karaktär att medel eller mål behöver förändras, det vill säga att den inte är akut utan måttlig och mer lätthanterbar. För att gå in i ämnet kring hur respondenterna copar med svårare stress hade intervjuerna behövt vara av djupare karaktär där bakgrund, livsstil och orienteringssystem diskuteras, något det inte fanns utrymme till i denna studie. Dock framgår att respondenterna använder sig av religiösa copingstrategier även under mildare stress. En tanke kring detta är att prästernas orienteringssystem innefattar stark religiös tro och att religionen därför har större närvaro och att de religiösa resurserna är närmre och lättare att ta sig till. Det är tydligt att den religiösa orienteringen är ständigt närvarande hos intervjupersonerna och därför överraskar den stora del profana copingstrategier. Med detta i åtanke hade en mer generell teori kring stresshantering och coping varit användbar och ett bra komplement till denna studie. Med en generell teori kring coping hade studien kunnat komma åt de dimensioner där profan coping sker. Det hade fördjupat ämnet och möjliggjort för att arbeta kring frågeställningen *När, och i vilka situationer, används profana och/eller religiösa strategier?* För en fördjupning kring osäkerheten och otydligheten i rollen som fängelsepräst hade en rollteoretisk ingång bidragit.

Denna studie kan vara bidragande i att visa hur fängelsesjälavårdarens arbetsmiljö ser ut samt vilka utmaningar och stressorer de utsätts för och hur dessa hanteras. Eventuellt kan detta bidrag användas av både Kriminalvården och av NAV för att belysa och att jobba vidare på de brister och tillgångar som finns i arbetet inom Kriminalvården.

9 Referenser

9.1 Tryckta källor

Belfrage, Lennart (2009). *Clergy existence challenged: an existential psychological exploration of meaning-making and burnout related to the Church of Sweden*.

Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Carlsson, Peter (red.) (2010). *Vägen in: om andlig vård i kriminalvården*.

Sundbyberg: Sveriges kristna råd

Dalen, Monica (2015). *Intervju som metod*. 2., utök. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

DeMarinis, Valerie (2003). *Pastoral care, existential health, and existential epidemiology: a Swedish postmodern case study*. Stockholm: Verbum

Ekedahl, MarieAnne (2002). *Hur orkar man i det svåraste?: copingprocesser hos sjukhussjälavårdare i möte med existentiell problematik : en religionspsykologisk studie*. [Ny utg.] Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis

Fängelselagen (2010:610) https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-2010-610/ [2015-11-05]

Geels, Antoon., Wikström, Owe., DeMarinis, Valerie., Hermanson, Jan & Junus, Petra (2012). *Den religiösa människan: en introduktion till religionspsykologin*. 3., [uppdaterade och omarb.] utg. Stockholm: Natur & kultur

Hendron, Jill Anne., Irving, Pauline & Taylor, Brian (2012). *The Unseen Cost: A Discussion of the Secondary Traumatization Experience of the Clergy*. *Pastoral Psychology*, 61(2), ss. 221-231

Holaday, Margot., Lackey, Trey., Boucher, Michelle & Glidewell, Reba. (2001). Secondary stress, burnout and the clergy. *American Journal of Pastoral Counseling*, 4(1), ss. 53–72.

Häkteslagen (2010:611) https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Hakteslag-2010611_sfs-2010-611/ [2015-11-05]

Kriminalvården (2013) *Handbok om fritidsverksamhet på anstalt och i häkte* (2013:X)

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Kyrkoordningen (2015) <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen> [2015-11-05]

Larsson, Göran (2011) *Andlig vård inom Kriminalvården – En kunskapsöversikt arbetet* (Utvecklingsenheten projektnummer:2009:124) Norrköping:Kriminalvården

Levenskog, Yngve (1997). *Institutionssjälavård i Sverige 1932-1989: med särskild hänsyn tagen till fängelsesjälavården* Diss. Uppsala : Univ.

Pargament, Kenneth (2013). Conversations with Eeyore: spirituality and the generation of hope among mental health providers. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 77(4), ss. 395-412

Pargament, Kenneth (1997). *The psychology of religion and coping: theory, research, practice*. New York: Guilford Press

Rättegångsbalken (1942:740) https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-1942-740/ [2015-11-05]

Socialförsäkringsrapport 2011:17 *Sjukskrivningsdiagnoser i olika yrken*

Försäkringskassan, Analys och prognos.

Sundt, Jody & Cullen, Francis (1998) The role of the Contemporary prison chaplain, *The prison Journal*, 78 (3), ss. 271-298

Sveriges Kristna Råd (2009). *Riktlinje för kyrkornas arbete på häkten och fängelser, NAV-arbetet.*

9.2 Internetkällor

Sveriges Kristna Råd (2015)

<http://www.skr.org/verksamheter/verksamhetsomraden/andlig-var-d-i-kriminalvarden/>
[2015-09-11]

Kriminalvården (2015) <http://www.kriminalvarden.se/behandling-och-var-d/andlig-var-d/> [2015-09-14]

Svenska Kyrkan (2015) <http://www.svenskakyrkan.se/kyrkaochsamhalle/sjalavard-och-tystnadsplikt> [2015-09-16]

Svenska Kyrkan (2016) <https://www.svenskakyrkan.se/default.aspxid657857> [2016-06-13]